

Adatok a románság történetéhez a magyar uralom alatt. — Közzéteszi: **Jakabffy Elemér dr.** Lugos, 1931. — A magyarországi nemzetiségi kérdés történeti szempontú felderítésében történetírásunkat terhelő mulasztásokra és a rá váró feladatok sürgős megoldásának elodázhatatlanságára nemrégén hívta fel a figyelmet Szekfü Gyula.

Történettudományunk valóban elmulasztotta a magyarországi nemzetiségek történeti szerepének teljes felderítését, noha nemzetiségi statisztikánk és etnográfiai térképünk megdöbbentő tanulságai sürgetően intettek erre. Nemzetiségi politikánk felváltva, de egyaránt eredménytelenül alkalmazta velük szemben az engedékenység és hatalom módszereit, s ez természetes is, mert erejének javát és minden érdeklődését a közjogi küzdelem örölte fel. Sajtónk és közvéleményünk meglepő optimizmussal, a harmincmillióshoz homogén nemzeti állam ideájára függesztett szemmel tért napirendre a nyugtalanító, sőt megdöbbentő mozzanatok egyre sokasodó tömegén. Kevesen tudták, hogy szívós, elkeseredett, messzenéző célú, nemzetiségi politikusaink és sajtójuk által *naponta proklamált harc* tüzeiben éljük történetünk sorsdöntő óráit. A nemzetiségi kérdés multja, jelene és várható fejleményei felől való teljes tájékozatlanságunk a magyarázata annak, hogy tanácstalanul és tehetetlenül, a kijózanító tényekre is hitetlenül tekintve fogadtuk a világháború végén bekövetkezett eseményeket.

A Khuen-Héderváry kormány alatt a belügyminisztérium rendszeresen gyűjtötte a nemzetiségi mozgalom

adatait az összes magyarországi nemzetiségi lapokból és a politikai rendőrség jelentéseiből s ezeket a «sok megdöbbentő adatot, sok hihetetlennek látszó merészséget, még több fanatizmust, igen nagy fajszeretetet és sok gyűlölködést» tartalmazó dokumentumoknak egy — az erdélyi románokra vonatkozó — részét tette közzé most Jakabffy Elemér. Az adatokat, amelyek az 1910—13. évekre vonatkoznak, kommentár nélkül, kronológiai rendben közli, a román szövegek lefordítására és legfeljebb egy-két szövegmagyarázó megjegyzésre szorítkozván.

Jakabffy adatgyűjteményének közel másfélszáz darabja valóban megdöbbentően éles világosságba helyezi a magyarországi románság világháború előtti küzdelmét a magyar nemzetállam ellen. Megmutatja azt a három fronton kiépített erős hadállást, amelyből sikeres harcukat megvívták: politikai, közművelődési és gazdasági organizációjukat is.

Legszívósabb, legerősebb politikai szervezetük volt. A román nemzetiségi párt, élén a nemzetiség parlamenti képviselőivel és a párt végrehajtó bizottságával, a Komité-val, lapjaiban és népgyűlésein nagy nyomtatékkal hirdethette és erősíthette a románság «szolidaritását», «nemzeti öntudatát», élesen, sőt impertinens hangon támadta a kormányt, különösen Tisza István grófort («vén róka», 'ő mindig hazudott'). Tüntetően hangsúlyozták a «császárhoz», «az egykori román álmok császárához» és a Habsburg-birodalomhoz való hűségüket, de még szívesebben izgattak «az összes románok egyesülése» érdekében.

Kulturális szervezetük, a Román Irodalmi és Közművelődési Egyesület (Astra) — öntudatosan hangsúlyozzák — a román nyelv és kultúra fejlesztésével közvetve ugyancsak politikai célokért küzd. Táborába (13.000) gyűjtötte az egész román értelmiségét, folytonos lelki, sőt anyagi összeköttetést tart fenn «a hegyeken túli testvérekkel». Pénzt kap tőlük, 10 ezer, 100 ezer, sőt félmillió koronákat. Az óromániai írók és költők sorozatos látogatását nemcsak megszervezi, hanem többnyire politikai tüntetésre használja fel. Pavelescu konstancai ügyész szavai az aradi kultúrestélyen: «... azért vagyunk itten, hogy vigasztaljunk benneteket és hogy megalapozzuk a túli testvérekkel való összeköttetést, hogy illetéknéppen elérhessük célunkat: az összes románok egyesítését, egyelőre kulturailag, később azonban . . . a jó Isten is gondoskodik rólunk». (1911 ápr. 30.)

Megvetéssel szólnak a «korcs magyar kultúráról», fékevesztett szenvedéllyel izgatnak a magyar iskolák ellen. A magyar iskolát végzett románok «megmételtyezett gondolkodású és érzelmvilágú, sajnálatos alakok».

A legcsendesebb, de talán legeredményesebb harcot gazdasági szervezetük vívta: 160 pénzintézetük 29 millió K tőkével, évi 4 millió — nagyrészt román kulturális célra fordított — tiszta jövedelemmel, munkálkodott a román parasztbirtok megerősítésén és a pusztuló magyar középosztály földbirtokainak elidegenítésén. Erőteljes nacionalizmusukra jellemző, hogy a román nemzeti ipar (!) pártolását is propagálják.

Arra nézve, hogy a nemzetiségi lapok gyűlölködésének, örökös elégedetlenségének milyen kevés volt a reális alapja, még tendenciózus közleményeikből is bizonyosságot szerezhetünk. Hatóságaink megengedték a román trikolor használatát, nemzeti himnuszuk (Ébredj román álmaidból)

éneklését, iskoláikat és papjaikat állami fizetésben részesítették, sajtójuk féktelen izgatását eltűrték, kulturális megnyilatkozásaiknak részvételükkel tekintélyt és diszt adtak. Az erdélyi magyarság — a románság világháború előtti politikai helyzetébe kényszerítve — rezignációval állapíthatja meg, hogy azok az eszközök, amelyekkel az erdélyi románság nemzetisége védelmében sikerrel küzdött, számára hozzáférhetetlenek, részben morális okok miatt, részben az uralkodó nemzet türelmetlen és erőszakos nacionalizmusa, balkáni közigazgatása és kíméletlen, orosz mintára szervezett titkosrendőrsége miatt.

Kívánatos volna Jakabffy Elemér adatgyűjteményének a nemzetiségi mozgalom más területeire és egész történetére vonatkozó adatokkal való mielőbbi kiegészítése, mert ez az előfeltétele a magyarországi nemzetiségi kérdés monografikus feldolgozásának, ami — mint mondtuk — történetírásunk egyik legsürgősebb feladata.

Mérey Ferenc.

Szudy Elemér: Fekete nappalok, fehér éjszakák. (Génius-kiadás.) Mindazok, akiket a háború kataklizmája kitépett az élet megszokott kereteiből és a bizonytalanság sötét szárnyain dobált a sors ismeretlen lehetőségei elé, ha visszatérhettek, el nem múltó emlékeiknek kiszolgáltatta, újra meg újra átélték azokat. Az éberség gyilkos víziói minduntalan a lelkük falára vetítették a mult képeit, és ki szóban, ki írásban, ki meg képen, szoborban, de valamiképpen igyekezett tőlük megszabadulni, hogy újra az lehessen, aki azelőtt volt. Az új lélek, amelyet a háború formált ki, ismeretlenebb volt és félelmebb, mint a régi, amelyet születésünk óta hordtunk magunkban. Idegen volt, akivel nehezebb megbarátkozni, mert bármit is mondt, az csak a vigasztalanságunkat növelte.